

Nauki społeczne – nauki socjologiczne

**Recenzja osiągnięć dr Marty Żerkowskiej-Balas
ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego
 nauk społecznych w dyscyplinie nauki socjologiczne**

Najważniejsze fakty z życiorysu zawodowego Kandydatki

Pani Marta Żerkowska-Balas tytuł magistra uzyskała w 2006 na iberystyce w Instytucie Studiów Iberyjskich i Iberoamerykańskich Uniwersytetu Warszawskiego. Dwa lata później uzyskała tytuł licencjata politologii w Szkole Wyższej Psychologii Społecznej (obecnie USWPS). W 2014 roku obroniła w SWPS rozprawę doktorską przygotowaną pod kierunkiem prof. dr hab. Radosława Markowskiego *Czy głosowanie jest racjonalną decyzją? Analiza partycypacji wyborczej w Polsce na tle wybranych demokracji europejskich*, uzyskując stopień doktora nauk społecznych w dyscyplinie socjologia.

Od początku swojej pracy zawodowej związana jest z Uniwersytetem SWPS, gdzie początkowo zatrudniona była na stanowisku asystenta, przez współpracę o charakterze nieetatowym, obecnie jest zatrudniona na stanowisku adiunkta tejże uczelni.

**Ocena osiągnięcia naukowego stanowiącego znaczny wkład w rozwój dyscypliny
nauki socjologiczne**

Jako swoje główne osiągnięcie naukowe pani doktor Marta Żerkowska-Balas stanowiące podstawę ubiegania się o stopień doktora habilitowanego, Habilitantka przedłożyła cykl publikacyjny zatytułowany „Natura i dynamika relacji partia-wyborca w Polsce”, na który składa się osiem publikacji powiązanych tematycznie. Wchodzące w skład cyklu prace czytam jako próbę – i próbę tę należy uznać za udaną i interesującą poznawczo – opisu

zależności pomiędzy dwoma wymiarami systemu politycznego tj. wyborcami i partiami politycznymi. Doktor Żerkowska-Balas w swoich tekstach przede wszystkim poszukuje odpowiedzi na pytania związane z relacjami partia – wyborca *sensu largo*. Uniwersalnym kluczem łączącym przedłożone do oceny teksty są kwestie związane z dynamiką przeobrażeń polskiej sceny politycznej po 2005 roku. Habilitantka przejawia żywe zainteresowanie konstruktami lojalności wyborczej, znaczeniem czynników emocjonalnych i racjonalnych w podejmowanych decyzjach i zachowaniach wyborczych.

Na cykl habilitacyjny Pani doktor Marty Żerkowskiej-Balas składa się osiem artykułów, z czego cztery są przygotowane we współautorstwie. Wszystkie teksty wchodzące w skład cyklu wyraźnie lokują się w obszarze socjologii polityki i to jest główny leitmotiv wszystkich jej tekstów. Habilitantka wykazuje się dobrą znajomością literatury przedmiotu, twórczym adaptowaniem do własnych potrzeb teorii i koncepcji socjologicznych, politologicznych, ale także medioznawczych. Co nie mniej istotne teksty odsłaniają dobre opanowanie warsztatu badawczego, co znajduje odzwierciedlenie w wielu tekstach, które są wzbogacone o własne badania empiryczne, weryfikujące stawiane tezy i problemy badawcze. Doktor Żerkowska-Balas sprawnie i adekwatnie posługuje się kategoriami pojęciowymi właściwymi dla nauk socjologicznych, co pomimo jej interdyscyplinarnej ścieżki naukowej pokazuje dobre osadzenie w dyscyplinie nauk socjologicznych, w obszarze których ubiega się o nadanie stopnia doktora habilitowanego.

Autorka odwołuje się do literatury przedmiotu z zakresu nauk socjologicznych, ale także intensywnie czerpie z nauk o polityce, medioznawstwa, psychologii i public relations. Interdyscyplinarny charakter wielu jej tekstów odsłania czytanie i umiejętność swobodnego poruszania się po wielu dyscyplinach, co sprawia, że badane przez nią fenomeny są analizowane w sposób możliwie pełny. Habilitantka wykazuje się umiejętnością krytycznej refleksji, polemiki, a także systematyzowania i porządkowania zebranego materiału. Język, którym posługuje się Habilitantka jest żywy, potoczny, momentami popularnonaukowy, co nie umniejsza wartości poznawczej jej tekstów. Dzięki niehermetycznemu zaprezentowaniu teksty te mogą z powodzeniem trafić do szerszego grona odbiorców, co jest społecznie istotne, gdyż dotyczą one żywotnych problemów związanych z dynamiką sceny politycznej, uświadamiając często nieuświadomione lub niezwerbalizowane.

Jak rozumiem teksty, które dobrała Habilitantka do cyklu traktuje jako najbardziej reprezentatywne dla swojego dorobku, jednakże chętnie zapoznałabym się z jakąś większą całością zaproponowaną przez doktor Martę Żerkowską-Balas. O ile sprawnie radzi sobie ona pisaniem niewielkich objętościowo artykułów, interesujące byłoby dla mnie zaznajomienie się z monografią autorki. Z przyjemnością przeczytałabym tekst dotyczący nieco innego pola badawczego, gdyż z jednej strony dorobek pozwala autorce specjalizować się w danym obszarze tematycznym, z drugiej jest w moim przekonaniu nieco monotony.

Najbardziej interesujący poznawczo tekst włączony do cyklu, to moim zdaniem przygotowany we współautorstwie z Michałem Janem Lutostańskim i Patrycją Procherą tekst *Archetypes of Polish Political Parties – Empirical Analysis* opublikowany w *Journal of Political Marketing* (2022). Autorzy w interesujący sposób wykorzystują jungowską kategorię archetypów do badania postaw politycznych. Trzeba jednak przyznać, że nieco prześlizgują się po kluczowej dla prowadzonych rozważań kategorii jungowskich archetypów. Trzeba pamiętać, że według Carla Gustava Junga archetypy nie są od siebie odizolowane, znajdując się w stanie wzajemnego przenikania, a nawet łączenia. Obserwowana między nimi relacyjność ma charakter dopełniający, choć w pewnych wymiarach stanowią one swoje przeciwieństwo. Wystarczy przywołać archetyp rodzica, na który składa się archetyp matki jak i archetyp ojca. Każdy z nich zawiera dwuznaczność, łącząc zarówno pozytywne jak i negatywne wymiary.

Pewne wątpliwości budzi u mnie prezentowanie przez Habilitantkę informacji z prowadzonych przez nią badań jakościowych. Sytuacja taka ma miejsce chociażby w tekście „Marka polskich partii politycznych” opublikowanym w *Athenaeum*, 2019, vol. 61(1), s. 138-152. W artykule tym pojawiają się liczne cytaty z wywiadów, jednakże próżno szukać kim byli rozmówcy pani doktor. Nie pojawiają się żadne informacje, chociażby w formie przypisów, które pozwalają przybliżyć status społeczno-demograficzny osób badanych, dowiedzieć się kim są ci, którzy postrzegają w taki, a nie inny sposób daną partię polityczną. Można te dane przybliżyć, zachowując pełną anonimizację i tożsamość autorów, jednakże pozbawienie tekstu jakichkolwiek danych o badanych sprawia, że przywoływane cytaty z wypowiedzi przywodzą na myśl teksty publicystyczne. Ma to duże znaczenie, szczególnie w operowaniu danymi z badań jakościowych, opierających się o paradygmat interpretatywny, wymagający od badaczy szczególnej uważności i wrażliwości

badawczej. Jest to również istotne ze względu na przyszłą pracę naukową Habilitantki, która kiedyś prawdopodobnie będzie sprawować opiekę nad młodszymi pracownikami nauki. Dobrze zatem byłoby, gdyby potrafiła udzielić merytorycznego wsparcia w obszarze prowadzenia badań jakościowych i ich właściwego opisu i opracowywania, tak aby zapewnić intersubiektywną sprawdzalność.

Zupełnie inną jakość pracy prezentuje Habilitantka pracując na danych ilościowych, czego egzemplifikacją jest chociażby tekst „Identyfikacja partyjna i bliskość programowa partii jako determinanty decyzji wyborczej w wyborach parlamentarnych w 2011 roku” opublikowany w *Studiach Socjologiczno-Politycznych. Seria Nowa*, 2015, nr 1(01), s. 35-62, a także tekst współautorski przygotowany wraz z Igorem Lyubashenko i Agnieszką Kwiatkowską „Determinanty decyzji wyborczych: Polska w latach 1997-2015” opublikowany w *Studiach Socjologicznych*, 2016, nr 4, s. 69-96. Autorka wykazuje się w nich bardzo dobrym opanowaniem warsztatu badawczego, znajomością statystyki, ale także umiejętnością analizy danych, prezentowania korelacji i znajomością testów statystycznych. Za ważny wątek przywołany w drugim z tekstów uznaje odwołanie się do kategorii wojny kulturowej, odsłaniającej wyraźny podział pomiędzy wartościami tradycyjnymi, konserwatywnymi, do których odwołuje się PiS, a nowoczesnymi, liberalnymi, które przypisuje się PO, czy Lewicy. To pęknięcie jak słusznie zauważa autorka, różnicuje stosunek do wielu społecznie wrażliwych kwestii, takich jak aborcja czy rozdzielenie państwa od kościoła, czy stosunek do imigrantów.

Chciałabym podkreślić, iż przygotowana przez Habilitantkę dokumentacja jest bardzo starannie i rzetelnie przygotowana. Autorka dołączyła do dokumentacji oświadczenia o udziale ko-autorów w powstawaniu tekstów, co pozwala ocenić rzeczywisty wkład dr Żerkowskiej-Balas w powstawanie tekstów współautorskich. Po raz pierwszy również przy ocenie dorobku habilitacyjnego spotykam się z sytuacją, gdzie Habilitantka dołącza omówienia swoich tekstów.

W autoreferacie odnaleźć można pewną niespójność Habilitantki, która pisze: „Niniejszy cykl publikacyjny uzupełnia lukę w ogólnej wiedzy z zakresu socjologii polityki” po czym wymienia dziesięciu polskich badaczy, którzy tę problematykę podejmowali w swoich badaniach. Zawsze jest tak, że stoimy na ramionach gigantów, czerpiąc z dorobku tych, którzy przed nami, jednakże pisząc o luce badawczej, warto

wskazać na czym polega jej wypełnienie, co stanowi *novum*, które wnosi Autorka do eksplorowanego przez siebie i innych badaczy obszaru. Pośrednio odpowiedź na to pytanie znajduje się w dalszej części autoreferatu, ale przede wszystkim w tekstach Habilitantki, dobrze jednak by było, by osoba ubiegająca się o stopień doktora habilitowanego potrafiła jednoznacznie wskazać, na czym polega jej wkład, jaką nową jakość do dyscypliny wnoszą prowadzone przez nią badania.

Problematyka podejmowana przez panią doktor Martę Żerkowską-Balas nie jest całkowicie nowatorska, jako nową jakość można jednak uznać prowadzone przez Habilitantkę badania, które dostarczają nie tylko ważnej wiedzy na temat mechanizmów funkcjonowania władzy i jej relacji z wyborcami, ale co nie mniej istotne jest to wiedza społecznie użyteczna, zwiększająca społeczną świadomość, uświadamiająca mechanizmy wpływania polityków na odbiorców, a tym samym uwrażliwiająca na newralgiczne problemy sfery politycznej. Wiele tekstów w jej dorobku to prace przygotowane we współautorstwie, co pokazuje, iż jest osobą potrafiącą pracować w zespole, aktywnie współpracującą z innymi badaczami. Choć umiejętność kooperacji z pewnością uznać należy za ważną kompetencję w pracy każdego naukowca, z drugiej strony zbyt duża liczba prac w dorobku we współpracy stawiać może pytania o umiejętność samodzielnej pracy autora/ki. W tym przypadku nie stawiałabym takiego zarzutu, choć przyznać muszę, że najlepsze teksty w przedłożonym cyklu habilitacyjnym są w moim przekonaniu przygotowane właśnie we współautorstwie. Być może to kwestia przypadku, być może jakość wynikająca z działania kolektywnej inteligencji. W przypadku niektórych tekstów mało wyraźnie zaznacza Habilitantka swoje zdanie, poprzestając raczej na referowaniu i systematyzowaniu koncepcji innych badaczy, co też jest jakąś wartością. Od Habilitantki oczekiwałabym jednakże większej śmiałości i odwagi badawczej oraz pogłębionego analizowania omawianych fenomenów. Czasami odnoszę wrażenie, że dr Żerkowska-Balas dobrze radzi sobie z referowaniem literatury przedmiotu, nieco kłopotu sprawia jej eksponowanie własnego stanowiska.

Jednotematyczny cykl publikacyjny *Natura i dynamika relacji partia-wyborca w Polsce* wskazany jako główne osiągnięcie naukowe pani doktor Marty Żerkowskiej-Balas oceniam pozytywnie.

Ocena istotnej aktywności badawczej, współpracy międzynarodowej, dorobku dydaktycznego i popularyzatorskiego Habilitantki

Habilitantka publikuje w uznanych periodykach krajowych m.in. *Studia Socjologiczne*, *Polish Sociological Review*, *Athenaeum*. *Polskie Studia Politologiczne*, *Kultura i Społeczeństwo*, czy *Studia Socjologiczno-Polityczne. Seria Nowa*, ale także w czasopismach zagranicznych. Jej dorobek nie jest być może bardzo obszerny pod względem ilościowym, ale wartościowy pod względem poznawczym. Na dorobek ten składają się 2 monografie, jedna z nich to monografia podoktorska, druga napisana we współautorstwie z R. Markowskim, M. Kotnarowskim, M. Wenzel *Democratic Audit of Poland*, Berlin, Peter Lang Verlag, 2014. Ponadto Habilitantka opublikowała 21 tekstów w zagranicznych i polskich czasopismach naukowych (w tym teksty wchodzące w skład cyklu), a także 6 rozdziałów w pracach zbiorowych pod redakcją. Pani doktor Marta Żerkowska-Balas wzięła czynny udział z referatem w kilkunastu konferencjach naukowych krajowych i międzynarodowych. Wygłosiła jeden wykład na zaproszenie Instytutu Nauk Politycznych Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

Indeks Hirscha pani doktor Marty Żerkowskiej-Balas wynosi według Scopusu 5, a według bazy Google Scholar 8, co pozwala wnioskować o funkcjonowaniu jej prac w naukowym obiegu i pewnej rozpoznawalności dorobku Habilitantki.

W obszarze aktywności badawczej, autorka może wykazać się sporym doświadczeniem i dorobkiem. Habilitantka uzyskała finansowanie w konkursie NCN Sonata 11 na wniosek „Political branding, nowe 'podejście do relacji partia-wyborca” (2016/21/D/HS5/03846). Brała aktywny udział w kilku zespołach badawczych finansowanych przez NCN, a także MNiSW. Na uwagę zasługuje również kierowanie projektem finansowanym z NCBR „Społeczna i obywatelska aktywizacja młodych w zakresie rozwijania kompetencji kluczowych” (2018-2019), a także kooperacja w grantach finansowanych ze źródeł europejskich. Pani doktor jest także zaangażowana w realizację wielu projektów badawczych na macierzystej uczelni Uniwersytecie SWPS. Doświadczenie badawcze pani doktor Marty Żerkowskiej-Balas jest rozległe, tym samym Habilitantka jawi się jako doświadczona badaczka, posiadająca kompetencje do samodzielnego prowadzenia

badani naukowych, a co nie mniej istotne, skutecznie uzyskująca finansowanie na badania własne ze źródeł nie tylko uczelnianych, ale i zewnętrznych.

Habilitantka jest aktywnym członkiem Council for European Studies, ECPR Standing Group on Citizenship, Polskiego Towarzystwa Nauk Politycznych, a także European Consortium of Political Research. Uzyskała stypendium w ramach programu Erasmus+ na Universidad Autonoma de Madrid w Hiszpanii, brała także udział w kilku szkołach zimowych organizowanych w ramach programu COST Action oraz w kilku szkoleniach metodologicznych. Jest członkiem Zespołów Ekspertów oceniających wnioski w konkursach NCN Opus, Sonata i Preludium, a także recenzowała w konkursie grantów wewnętrznych Uniwersytetu Wrocławskiego w ramach programu „Inicjatywa Doskonałości – Uczelnia Badawcza”. Recenzowała dla kilku periodyków naukowych, co pozwala wnioskować, iż jej kompetencje są doceniane przez innych badaczy.

Doświadczenie dydaktyczne pani doktor Żerkowskiej-Balas jest bogate i rozległe. Habilitantka prowadziła zajęcia m.in. ze Współczesnych orientacji teoretycznych w socjologii, Współczesnych teorii socjologicznych, Władzy i przywództwa, Analizy ilościowej, Analizy jakościowej, Badań dla biznesu, Badań marketingowych, Badań i narzędzi ZZL, a także zajęcia z Historii Hiszpanii, Historii Ameryki Łacińskiej, Problemów współczesnej Hiszpanii i Ameryki Łacińskiej. Tak szeroki zakres tematyczny zajęć z pewnością wymagał od Habilitantki nie lada kompetencji, zaangażowania i przygotowania, gdyż rozrzut tematyczny realizowanych kursów jest spory. Habilitantka wypromowała kilkunastu licencjatów oraz magistrantów na Iberystyce, Socjologii, Zarządzaniu i Przywództwie. Pełniła funkcję promotora pomocniczego w jednym przewodzie doktorskim M. Zaremba „Ponowny wybór Platformy Obywatelskiej w wyborach 2011 roku. Przyczyny ekonomiczne, społeczne i polityczne” (2023). Prowadziła także kursy w języku angielskim: Social project, Social change project, Brand management and brand audit, a także kursy na studiach doktoranckich Niezbędnik grantowy i Zaawansowane aplikacje grantowe. Habilitantka pełniła funkcję pełnomocnika dziekana ds. jakości kształcenia, a także była koordynatorem kierunków Zarządzanie i przywództwo oraz Socjologia.

Nieco słabiej prezentuje się współpraca międzynarodowa dr Żerkowskiej-Balas. W autoreferacie zostaje wskazane stypendium w ramach programu Erasmus+ na Universidad Autonoma de Madrid w Hiszpanii. Myślę, że ten wymiar działalności będzie można

SW

wzbogacić w późniejszej pracy naukowej, a jako pewien wymiar takiej współpracy można uznać zaangażowanie w pracę w zagranicznych grantach.

Na uwagę zasługuje współpraca Habilitantki z otoczeniem gospodarczym i organizacjami pozarządowymi m.in. z Centrum Edukacji Obywatelskiej czy Fundacją Batorego. Pozwala to wnioskować, że kompetencje Habilitantki są doceniane także poza środowiskiem akademickim. Pani Marta Żerkowska-Balas jest autorką lub współautorką raportów badawczych i ekspertyz dla Instytutu Audiowizualnego, warszawskiego przedstawicielstwa Komisji Europejskiej, Fundacji Batorego, czy Centrum Badania Opinii Społecznej.

Trzeba przyznać, że aktywność badawcza Habilitantki jest rozległa, a doświadczenie badawcze bogate. Pani doktor Marta Żerkowska-Balas to nie tylko teoretyczka, ale w moim przekonaniu wytrawna badaczka, dojrzała do pełnienia roli samodzielnego pracownika nauki.

Aktywność badawczą, współpracę międzynarodową, dorobek dydaktyczny i popularyzatorski Habilitantki oceniam pozytywnie.

4. Wniosek końcowy

Jednotematyczny cykl publikacyjny *Natura i dynamika relacji partia-wyborca w Polsce* wskazany jako główne osiągnięcie naukowe pani doktor Marty Żerkowskiej-Balas oceniam pozytywnie. Pozytywnie oceniam również aktywność badawczą, współpracę międzynarodową, dorobek dydaktyczny i popularyzatorski Habilitantki. Tym samym popieram starania pani doktor Marty Żerkowskiej-Balas o nadanie stopnia doktora habilitowanego nauk społecznych w dyscyplinie nauki socjologiczne.

M. Szpunar